

Een brede kijk op opbrengsten

René Derksen en Simone Schrier

Het gaat niet alleen om een goede score op een toets.

'Betere leerprestaties, hogere leeropbrengsten.' Voor velen lijkt het verbeteren van leerprestaties op dit moment dé uitdaging voor het onderwijs; datagestuurd onderwijs is in gang gezet. Er verschijnen in de literatuur ook tegengeluiden. Is het betrekken van jongeren bij de samenleving niet ook een belangrijke taak voor scholen? Wil de school niet meer dan kinderen afleveren die goed scoren op toetsen voor taal, lezen en rekenen? In dit artikel gaan wij in op deze discussie.

De aandacht voor toetsresultaten

De afgelopen jaren nam de maatschappelijke en politieke onrust toe over het aantal zwakke en zeer zwakke scholen op het gebied van de basisvaardigheden taal, lezen en rekenen. Een antwoord daarop is strenger inspectietoezicht geweest, naast innovatie-impulsen zoals de zgn. taal- en rekenpilots. De focus is landelijk gezien meer op de meetbare toetsresultaten komen te liggen. In de praktijk blijkt dat deze interventies tot aanmerkelijke prestatieverbeteringen van de leerlingen leiden. Het opbrengstgericht werken lijkt haar vruchten af te werpen. Een positieve impuls voor het onderwijs, dat kort geleden nog nauwelijks concrete, meetbare doelen op het gebied van leerprestaties formuleerde. Daarnaast werd er weinig gestructureerd en systematisch aandacht geschonken aan de analyse van de toetsresultaten en het verbinden van onderwijskundige consequenties aan de uitkomsten daarvan.

Deze forse omslag in denken en handelen is op veel scholen in volle gang. Logisch dat deze ontwikkelingen veel aandacht en energie vragen en het beeld ontstaat dat je er bent als de cijfers voor taal en rekenen goed zijn.

Persoonlijkheidsontwikkeling

Prof. dr. M.L.L. Volman, hoogleraar onderwijskunde aan de universiteit van Amsterdam zegt in haar oratie van 17 juni 2011: "Het streven naar hogere leerprestaties is lovenswaardig maar beperkt en zelfs een riskant ideaal." Zij bepleit dat het onderwijs ervoor zorgt dat kinderen en jongeren kennis en vaardigheden ontwikkelen die hen in staat stellen hun plaats in de samenleving te vinden en daar een positieve bijdrage aan te leveren. "Kennis en vaardigheden moeten voor leerlingen niet alleen een middel zijn om een hoge score te verwerven, maar een middel om zich te oriënteren in de wereld, die te begrijpen en er in te willen handelen".

Dit vraagt om andersoortige doelstellingen dan alleen cognitieve. Het gaat hier om bijvoorbeeld zelfvertrouwen, samenwerken, zelfstandigheid, doorzettingsvermogen, creativiteit, nieuwsgierigheid, respect. Volman staat in haar oratie vooral stil bij betrokkenheid van leerlingen bij het leerproces en het leerresultaat: het gaat niet alleen om een goede score op een toets, maar vooral om betrokkenheid bij de inhoud die zich uit in actieve deelname én betrokkenheid op een goed resultaat. Volman staat hier niet alleen in. Zowel in de wetenschap als in de praktijk wordt deze visie ondersteund. Veel scholen nemen dit type doelstellingen op in hun visie op onderwijs.

Het streven naar hogere leerprestaties is lovenswaardig.

Opbrengstgericht werken: de opdracht van de school waarmaken

Leerlingen komen naar school om te leren en leraren hebben de opdracht om ervoor te zorgen dat leerlingen veel leren. Met het begrip leren worden de leerprocessen of -activiteiten bedoeld: feitenkennis verwerven, vaardigheden (routines) leren en het vergroten van inzichten. Ook vaardigheden verwerven om bepaald gedrag te laten zien. Met het lesgeven en het organiseren van leerprocessen is de leraar er echter niet. De bedoeling is dat leerlingen iets leren, dat leerlingen kennis en vaardigheden verwerven, m.a.w. dat er iets bij hen verandert. Pas dan is er sprake van een succesvol leerproces, pas dan is er sprake van een leeropbrengst of leerresultaat. Systematisch en doelgericht werken aan het optimaliseren hiervan wordt opbrengstgericht werken genoemd.

Edux presenteerde in 2003 de volgende uitgangspunten in haar visie op vernieuwend leren:

- Leeractiviteiten moeten leiden tot het bereiken van heldere opbrengsten en mijlpalen;
- Leren doe je het best samen met anderen in en over betekenisvolle leersituaties;
- Leren moet aansluiten op het authentiek zijn van leerlingen en er aan bijdragen; leren brengt hen daarmee dichterbij dat wat ze zijn en waar ze goed in willen zijn.

De vraag of opbrengstgericht werken brede persoonlijkheidsontwikkeling in de weg staat is niet aan de orde. Opbrengstgericht werken borgt de kwaliteit van het al het leren in de school, niet alleen leren lezen, spellen of rekenen, maar ook leren solderen, samenwerken, plannen, reflecteren, voordragen of leren respect tonen voor je medeleerlingen. De accenten die de school legt bij het formuleren van de doelstellingen in het schoolplan

.....

De bedoeling is dat leerlingen kennis en vaardigheden verwerven.

bepalen wèl welke opbrengsten bereikt worden. Veel aspecten op het gebied van persoonlijkheidsontwikkeling kunnen systematisch en doelgericht in het onderwijs opgepakt worden. Daarbij is van belang dat in het schoolplan heldere prestatie-indicatoren geformuleerd worden. We kunnen drie typen onderscheiden:

- Cognitieve doelstellingen: onze leerlingen kunnen goed lezen; 95% van de leerlingen verlaat de school met een AVI-plus leesniveau;
- Gedragmatige doelstellingen: onze leerlingen komen zelfstandig tot een oplossing voor problemen; 90% van onze leerlingen handelt bij problemen met een taak volgens de afspraken van uitgestelde aandacht;
- Doelstellingen m.b.t. belevingen en emoties: leerlingen zijn tevreden over het samenwerken met andere leerlingen; 85% van de leerlingen waardeert het samenwerken als minimaal voldoende.

Om tot deze doelen te komen, helpt het om bij het einde te beginnen. Stel vanuit de visie en een omgevingsanalyse een gewenst profiel van de leerling die de school verlaat op. Dat profiel kan uitgewerkt worden in tussendoelen op leerjaarniveau. Wanneer dit bekend is, is er nog een aantal andere doelen af te leiden. Bijvoorbeeld op het gebied van tevredenheid. Wat willen wij dat ouders, leerlingen en personeel over de school zeggen? Daarna volgt de keuze van toetsinstrumenten, leerlingvolgsystemen en observatie-instrumenten en het werken met deze instrumenten. In een vervolgartikel gaan wij hier nader op in.

Het één of het ander?

Opbrengstgericht werken werkt. Recent onderzoek m.b.t. rekenonderwijs toont dat o.a. aan. Over de toegevoegde waarde van basisscholen die zich richten op gedrag en attitudes is weinig bekend. Opbrengstgericht werken aan deze aspecten kan helpen dit helder te krijgen.

Een profiel kan uitgewerkt worden in tussendoelen op leerjaarniveau.

Er circuleren veel verschillende opvattingen over onderwijs en het is van belang om veel aandacht te besteden aan de ontwikkeling van een eigen visie en het maken van verantwoorde keuzes. Geen eenvoudige, maar wel een uitdagende opdracht... Docenten krijgen door opbrengstgericht werken meer grip op het vak, meer grip op de resultaten en zij kunnen dus meer sturen. Dit leidt weer tot meer eigenaarschap, welbevinden én meer trots, omdat hun bijdrage concreet voor hen wordt!

René Derksen is senior adviseur MC. **Simone Schrier** is adviseur MC. Beiden zijn werkzaam bij Edux Onderwijsadvies.